

UPPRÄTTELSE OCH RESPEKT, TACK!

SVT-profilen Jovan Radomir reser ofta till sitt Balkan – såväl privat som i tjänsten. Men han har tröttnat på den svenska bilden av regionen och bestämde sig för att visa upp sin egen bild. I boken "Mitt Balkan" skriver han om sin ungdoms bönsoppa, om långbordet under morföräldrarnas päronträd och om sångerna som får honom att vältra sig i den olyckliga kärleken.

TEXT: CATHARINA EK FOTO: JOHANNES HELJE HÅR/MAKE: KRISTINA PETTERSSON

“BELGRAD HAR
EN CHARM OCH EN PULS
OCH EN VITALITET
SOM FÅ STÄDER HAR”

Det ges ut en kokbok om dagen i Sverige, det matbloggas, införskaffas teppanyakihällar och tittas på “Halv åtta hemma hos mig”. Trots detta ohämmade intresse för mat- och livsstils-kultur så finns fortfarande områden dit intresset av flera skäl inte har nått. Det bor cirka 200 000 ex-jugoslaver i Sverige idag och Balkanregionen har haft ett stort inflytande på det svenska köket. Trots detta är matkultur från Balkan tämligen osynlig. Teve-programledaren och den debuterande kokboksförfattaren Jovan Radomir vill flera saker med sitt ytterst personliga bidrag till genren. Förutom att dela med sig av den mat han älskar och har vuxit upp med vill han förändra den stereotypa bild av Balkan som han upplever finns i Sverige idag.

– För det första så tycker jag att Balkan har en plats i bokhandeln, som alla andra platser i världen har. Och i Sverige är man ju extremt duktig på att producera kokböcker och lifestyle-böcker av olika slag. Innan konflikterna för 15-20 år sedan var det många som reste till det forna Jugoslavien och fick sig en bild av regionen som sedan överskuggades när alla konflikter uppstod. Så jag kände att alla dessa människor också har en plats, framför allt i Sverige där det finns så väldigt många ex-jugoslaver.

Fröt till projektet uppstod när Jovan Radomir tillsammans med den svenska delegationen för Eurovision Song Contest 2008 reste ner till Belgrad där finalen gick av stapeln. Radomir förvånades över den svenska mediebild av Belgrad och, ja, hela regionen. Folk verkade tro att bomberna fortfarande

haglade över staden och att det fanns en kriminalitet där, som han över huvud taget inte kände igen.

– Jösses, stackars människor som bor där nere som inte vet om att människor ser på dem på det sättet, kände jag och tänkte: fasen, det är dags att öppna den där dörren och verkligen visa det positiva. Balkan är en region som jämt och ständig varit orolig av olika anledningar, men där finns också ett gäng väldigt tuffa människor som har klarat av alla de här grejerna genom historien. Belgrad har blivit bombat så många gånger och ständigt lyckas resa sig ur askan, bara blivit starkare. Det är inte en av världens vackraste städer, långt ifrån, men Belgrad har en charm och en puls och en vitalitet som få städer har, och det är människorna som gör staden, som känner sig stolta. Boken är viktig för mig och för många andra. Reaktionen jag vill ha är lite upprättelse och lite respekt, säger Jovan.

Och ett klipskt sätt att åstadkomma detta är naturligtvis genom att skriva en kokbok. Men det skulle vara väldigt orättvist att reducera “Mitt Balkan” till bara en bok om mat. Maten fungerar som en röd tråd som löper genom korta texter om minnen och platser. Boken målar upp bilder från en uppväxt som präglas av att ha sitt hem i två länder. Det är kort sagt en väldigt personlig bok, och utan det personliga engagemanget hade projektet antagligen runnit ut i sanden. Från början bemöttes bokidén med ett svaltt intresse från förlag, något förvånande med tanke på den potentiellt stora målgruppen. Men med några tusen förhandsbeställningar i ryggen och

**BOKEN KOMMER
INTE ATT GÖRA ALLA GLADA,
MEN I SÅ FALL FINE
– SKRIV DIN EGEN BOK**

en passionerad författare slutade det hela med att en handfull förlag alla ville ge ut den. Jovan stod plötsligt inför en situation där han kunde handplocka det förlag som kändes bäst.

Du beskriver erfarenheter som delas av många, vad har du fått för reaktioner hittills?

– En första spontan reaktion på boken som jag kommer att bära med mig är min vän Tanjas. Hon satt och läste boken med familjen i rummet intill och kom ut och grät. Hon förklarade att boken träffade henne rakt i hjärtat eftersom hon precis kände igen sig. Jag började nästan gråta själv när hon sa så. Det är min story men det är en story som så många andra kan känna igen sig i som har lämnat ett land och har möjligheten att återvända, berättar Jovan.

Hans föräldrar flyttade från den nuvarande serbiska regionen Republika Srpska i Bosnien till Katrineholm på 1960-talet. Som så många andra från Balkan under samma tid, för att det fanns gott om arbeten i Sverige. Boken är en hyllning till föräldrarna och alla de andra i den generationen som gjorde liknande uppbrott. Radomirs dubbla identiteter är viktiga för honom och han upplever det som en lyx att kunna resa fram och tillbaka till morföräldrarnas gård på landet, något han gör flera gånger om året, bland annat för att äta.

– Jag kommer ihåg uppväxten, alla dessa träffar på som-

rarna under päronträdet hemma hos mormor och morfar, vid långbordet. Nu känns det inte enormt, med då kändes det enormt. Det puttrade här, och slaktades här och det lagades där. Det är det starkaste minnet jag har. För mig är det verkligen så att jag vill åka dit och äta, Jag ser fram emot att åka ner och äta. Konstigt va? Men sen är man där nere och så tänker man, gud nu vill jag inte äta mer, nu har jag ätit tillräckligt. Så får man hålla igen när man kommer hit, säger Jovan.

Vad är egentligen karaktäristiskt för matkulturen på Balkan?

– Man håller väldigt hårt på mattraditionerna på Balkan. Jag kan tycka att vi är rätt bra på husmanskost i Sverige, men då handlar oftast om mat som serveras på lunchrestauranger. Det finns inga typiska restauranger här dit man går bara för att äta husmanskost. På Balkan finns hur många som helst som bara lagar det här rustika, det traditionella, hemvävda. Och det måste de ha där nere, organismen liksom kräver det, kroppen kräver den här maten. När man får in en köttbit på en restaurang tänker man: vem ska äta den här? Hur många är vi? Klarar vi av den här tillsammans? Och så får alla likadana – enorma – portioner. Men alla människor är ändå vältränade, för trots att de äter mycket så äter de kanske rätt. De äter kött och grönt, de äter inte potatis och pasta utan skippar kolhydraterna. Och så är

FAKTA: JOVAN RADOMIR

Namn: Jovan Radomir
Född: 1963 i Srbac, dåvarande Jugoslavien.
Bor: Stockholm
Familj: Sambo

Aktuell med: Boken Mitt Balkan (Ordalaget)
Bakgrund: Språklärare, skivbolagschef, tv-arbetare.
Kuriosa: Det var Jovan Radomir som skrev texten till Serbiens bidrag, Destiny, i Eurovision Song Contest 2007.

“TILL SYVENDE OCH
SIST HANDLAR DET
OM ATT VÅGA SATSA I
REGIONEN”

det inte så mycket tjafs med maten, inte så mycket såser eller tillbehör som egentligen inte hör dit, förklarar Jovan och vi kastar oss mellan ämnena. Stora delar av Balkan är ännu oexploaterat med rika naturtillgångar och en ny generation människor som sukter efter att börjar arbeta, starta upp företag och tjäna pengar. Anmärkningsvärt få utländska investerare och aktörer finns representerade i området – och nu, med tanke på stabiliteten, och de västvänliga vindarna som blåser genom länderna, torde det vara ett gyllene tillfälle att satsa i regionen.

– Sverige borde snegla mer på regionen. Det finns en mycket bred kompetens på Balkan. De produkter som produceras i regionen håller hög kvalitet samtidigt som den nya generationen entreprenörer och beslutsfattare som är på ingång kommer att betyda mycket.

Hur menar du?

– Det är helt enkelt yngre människor som ser långsiktigt på ett lukrativt samarbete med omvärlden.

Hur är det att göra affärer där då?

– Det är en annan affärskultur på Balkan med mer byråkrati än här i Sverige. Men kommer man i kontakt med yngre företagsledare så är de mer skolade i vårt sätt att arbeta och tänka. Samtidigt krävs nog en viss dos av tålmod, säger Jovan.

Vilka tips har du till folk inom näringslivet som funderar på att börja handla, eller starta upp verksamheter, i regionen?

– Se till att man reser i regionen och ser anläggningar och bygger upp ett förtroende. Man måste ställa krav och respektera att man kanske ser en affärsverksamhet på olika sätt. Man måste sätta upp tydliga mål och en ordentlig plan. Men till syvende och sist handlar det om att våga satsa i regionen, menar Jovan.

Kanske läge att lära sig om traditioner, med andra ord?

Kafanakulturen till exempel. Kafana betyder i direktöversättning Café, men har utvecklats till en plats för mat, fester och högtider. Karaktäristiskt för kafanan är att musiker går runt mellan borden och spelar låtar på beställning, som sedan besjungs i en slags allsång. Men ska det sjungas ska det handla om hjärta och smärta.

Du nämner i din bok att man på Balkan älskar att vältra sig i olycka. Vad handlar det om?

– Vi älskar lidandet lite för mycket emellanåt. Den olyckliga kärleken är något speciellt för oss och låtarna vi sjunger om handlar om just den. Jag tror att det har med historien att göra, att det alltid har funnits så mycket negativt och att man har burit med sig det. I Sverige pratar vi ofta om krämpor, det är jobbigt med armbågen eller så har någon ont i ryggen. Därnere är det en annan sak, det är jobbigt med det mesta. Någon saknar jobb, någon annan har dåligt med pengar. På Kafanan så får man liksom gråta ut, och sen efteråt sitter man och skrattar och är jättelycklig. Man tänker: är dessa människor schizofrena eller? Men det är så skönt. Man får sjunga av sig och så inser man att livet är rätt bra i alla fall, jag har mina vänner, vi har druckit och ätit gott. Livet är rätt skönt.

Är det inte svårt att representera hela Balkan i en bok?

– Nej, jag har garderat mig genom att kalla den “Mitt Balkan.” Jag vet att det kommer att komma synpunkter och förståsigpåare, det gör det alltid. Boken kommer inte att göra alla glada, men i så fall, fine – skriv din egen bok om Balkan. Det skulle göra mig glad. □